

Pomoc Sovětského svazu při vyzbrojování čs. lidové armády

Major Vincenc Škňouřil

Článek informuje čtenáře o problematice vývoje vojenské techniky a uvádí konkrétní údaje ukazující rozsah pomoci SSSR při vyzbrojování Čs. lidové armády.

■ V posledních letech trvale roste množství vojenské techniky u vojenských útvarů a svazků. Vojenská technika je čím dále tím složitější, což má za následek značné zvýšení nákladů na její výzkum, vývoj a výrobu i zvýšení náročnosti na obsluhu a údržbu. O růstu nákladů na rozvoj vojenské techniky svědčí např. některé uveřejněné údaje, podle nichž věnovaly Spojené státy americké v letech 1955 až 1958 pouze na výzkum a vývoj raketové techniky přes 5,5 miliardy dolarů. Za současného bouřlivého rozvoje vojenské techniky mohou tedy v plném rozsahu zajišťovat výzbroj svých armád na základě vlastního výzkumu a vývoje pouze ekonomicky a technicky nejvyspělejší státy jako jsou Sovětský svaz a Spojené státy americké. Československo, přestože je vysoce vyspělým průmyslovým státem, může z ekonomických a kádrových hledisek zabezpečovat výzbroj Čs. lidové armády na základě vlastního výzkumu a vývoje pouze částečně. Bez účinné pomoci Sovětského svazu by Čs. lidová armáda nebyla vyzbrojena moderní vojenskou technikou.

V roce 1945, po porážce fašistického Německa, přestal čs. zbrojní průmysl prakticky existovat. Základem výzbroje Čs. lidové armády se stala vojenská technika, předaná Sovětskou armádou v hodnotě asi 20 miliard Kčs (převážně sovětská a kořistní německá vojenská technika). Část výzbroje pocházela ze Západu, převážně z Velké Británie. Nejednotnost výzbroje snižovala bojeschopnost Čs. lidové armády a bez obnovení zbrojního průmyslu v ČSR nebylo možno zvýšení její bojeschopnosti očekávat.

Když došlo v roce 1949 a obzvláště po rozpoutání agrese proti Korejské lidové demokratické republice v roce 1950 k prudkému zhoršení mezinárodní situace, bylo třeba podstatně zvýšit bojeschopnost Čs. lidové armády. Na svém zasedání v únoru 1950 provedl ÚV KSČ rozbor situace v armádě a zjistil, že tempo výstavby armády zaostává za potřebami obrany země a přijal řadu opatření k odstranění nedostatků. Jedním z nich bylo rozhodnutí o rychlém přezbrojení Čs. lidové armády a o obnovení čs. zbrojního průmyslu.

Šlo o velmi složitý a obtížný úkol, poněvadž k tomu bylo třeba příslušných výrobních kapacit s kvalifikovanými kádry pracovníků, výrobní dokumentace s konstrukčními výkresy a technologickými postupy a výzkumných a vývojových ústavů, které by novou vojenskou techniku zkonstruovaly. Přitom je nutno si uvědomit, že od okamžiku předložení požadavku na novou vojenskou techniku až po její dodávky vojenským útvarům a svazkům je období 4—5 let, během nichž zákonitě probíhá řada

etap, jako jsou takticko-technický výzkum, vývoj, příprava výroby a sériová výroba. K ujasnění délky celého období od předložení požadavku až po dodávku vojenské techniky je třeba se seznámit s náplní a rozsahem práce v jednotlivých etapách.

Etapy rozvoje a výroby vojenské techniky

1. Základní etapou rozvoje vojenské techniky je takticko-technický výzkum, který ve všech případech musí předcházet zadání konkrétního úkolu vývoje (výzkumu) vojenské techniky a jehož cílem je vytvoření reálných takticko-technických požadavků. Je to souhrn prací dokumentačního charakteru, během nichž se hodnotí dosud užívaná vojenská technika vlastní i zahraniční a ověřují se principy technického řešení, včetně zhotovení modelů a funkčních vzorků. K jeho úspěšnému provedení je třeba úzké součinnosti vojenských techniků, vojenskovědeckých pracovníků a ekonomů.

2. Po zpracování takticko-technických požadavků následují vývojové (prototypové konstrukční) práce. Jejich cílem je zhotovení prototypů, které by splňovaly takticko-technické požadavky a podle nichž by bylo možno zahájit přípravu sériové výroby. Vývojové práce vycházejí ze současných technických a ekonomických možností národního hospodářství. Dělí se na projektování práce (výrobu prototypu) a na zkušební činnost (kontrolní a vojenské zkoušky).

3. Po dokončení vývojových prací následuje příprava sériové výroby, která je přechodnou etapou mezi vývojem a výrobou. Během ní předávají vývojoví pracovníci výsledky své práce výrobnímu záводу, ve výrobním závodě se ověřuje technologičnost

konstrukce prototypu (vhodnost technologických postupů pro sériovou výrobu) a zhotovuje se ověřovací série (první kusy výrobku zhotovené postupem předepsaným pro sériovou výrobu).

4. Potvrdí-li zkoušky ověřovací série, že výrobek odpovídá požadovaným takticko-technickým požadavkům, pokračuje sériová výroba a podle plánu se vojenská technika přiděluje vojenským útvarům a svazkům.

Takovým postupem probíhá řešení všech požadavků, které se opírají o současnou technickou úroveň našeho národního hospodářství. Přesahují-li požadavky na novou vojenskou techniku dosaženou technickou úroveň, tj. bude-li třeba v rámci daného požadavku vyřešit nejdříve vědeckovýzkumné práce, pak se o dobu jejich řešení prodlouží i uvažovaná doba 4—5 let.

Z uvedeného přehledu vyplývá, že nová vojenská technika, vyvinutá podle požadavků zpracovaných v roce 1950, mohla být dodána obnoveným čs. zbrojním průmyslem nejdříve v roce 1954.

Aby mohl čs. průmysl neprodleně zahájit výrobu, bylo zapotřebí okamžité výrobní dokumentace. Takovou dokumentaci nám mohl předat jedině Sovětský svaz, který nám také požadovanou pomoc ochotně poskytl.

Předání licenční výrobní dokumentace

Předáním licenční dokumentace na výrobu vojenské techniky nám Sovětský svaz pomohl vskutku všestranně. Touto pomocí byly nejen zkráceny termíny dodávek vojenské techniky Čs. lidové armádě (místo za 4—5 let mohla být technika dodávána za 1—2 roky), ale mimo to byly národnímu hospodářství ušetřeny obrovské částky, které by bylo nutno věnovat na vývoj vojenské techniky v ČSR. O jak značnou úsporu jde, vysvitne nejlépe ze srovnání nákladů na sovětskou výrobní licenční dokumentaci a vzorky a nákladů na zhotovení výrobní dokumentace a vzorků vlastním vývojem v ČSR. (Náklady na vývoj v ČSR jsou stanoveny odhadem podle skutečných nákladů na vývoj obdobné vojenské techniky.)

Druh vojenské techniky	Náklady na licenční dokum. Kčs	Náklady na vývoj v ČSR Kčs
Proudový letoun MiG 15	7,812.000	200,000.000
Tank T-54	5,586.000	60,000.000
85mm PLK	570.000	25,000.000
122mm houfnice vz. 38	348.000	12,500.000
Střelecký radiolokátor SON 9A	5,242.000	40,000.000
Tankový infradalekohled TVN-1	180.000	2,500.000

Předáním výrobní dokumentace na uvedených šest druhů vojenské techniky bylo dosaženo úspor asi 320 000 000 Kčs. Celkové úspory jsou podstatně vyšší, neboť v letech 1950—1957 byla předána výrobní dokumentace na 227 druhů vojenské techniky (z toho 70 dělostřelecké, 56 letecké, 9 tankové, 14 spojovací, 40 chemické, 26 ženijní a 12 týlové techniky). Z jednotlivých druhů vojenské techniky, mimo techniku uvedenou v tabulce, to byly mimo jiné:

12,7mm kulomet vz. 38/46.
57mm protitankový kanón vz. 43.
Dělostřelecký vyhodnocovací přístroj
PUAZO-4A.
Bitevní letoun IL-10.
Proudový letoun UTI-MiG-15.
Proudový letoun MiG-15 bis.
Tank T-34/85.

10mm samohybné dělo SM-100.
Rádiové stanice R-105, R-108, R-109.
Plynová maska ŠM-41.
Polní chemická laboratoř PCHL-54.
Radiometr beta gama DP-11A.
Motorový vlečný člun.
Zákopové hlubidlo KG-65.
Průzkumný plovoucí automobil MAV.

Dovoz vojenské techniky

Podstatnou pomocí při přezbrojování Čs. lidové armády byl také dovoz vojenské techniky ze SSSR, který má tu výhodu, že bezprostředně umožňuje přezbrojení Čs. lidové armády. Dovozem byla převážně zajišťována taková technika, kterou pro nedostatek vývojové a výrobní kapacity nemohl dodat čs. zbrojní průmysl a jejíž výroba, pro malou sériovost, by byla značně neekonomická. Byla to zejména letecká zabezpečovací technika a radiolokační technika (např. přistávací systém SP-50; radionavigační stanice RYM-S, radiolokátory P-15, P-30, radiotranslační zařízení RL-30 apod.).

Dočasně byla dovážena také technika, na jejíž výrobu byla do ČSR předána licenční dokumentace, aby se překlenulo období do zahájení dodávek této techniky čs. průmyslem a aby čs. vojenští specialisté byli včas vyvíjeni (např. tanky T 34/85 a T-54; proudové letouny MiG-15, radiolokátory SON 9A, tankový infradalekohled TVN-1 apod.).

Rozvoj vojenské techniky

Pomoc Sovětského svazu se neomezovala pouze na předávání dokumentace na výrobu vojenské techniky a na dovoz, ale rozšiřovala se prakticky na celou oblast vojenské techniky. Značný význam měla pomoc Sovětského svazu i v oblasti rozvoje vojenské techniky, poskytovaná cestou vědecko-technické spolupráce. Tato pomoc se týká všech etap rozvoje a uskutečňuje se konsultacemi čs. odborníků v SSSR, expertisou sovětských odborníků v ČSR, posuzováním takticko-technických požadavků a projektů, prováděním zkoušek čs. vojenské techniky v SSSR, předáváním technické dokumentace, přístrojů a vzorků techniky.

Vědecko-technická spolupráce se Sovětským svazem v oblasti rozvoje vojenské techniky byla zahájena až v roce 1952. Z počátku šlo převážně o přezkušování čs. vojenské techniky v SSSR (bez účasti čs. odborníků).

Byly to např.:

130mm raketomet.
Tarasnice.
85mm kanón vz. 52.
30mm PL dvojkanón.
100mm kanón vz. 53.
57mm PL kanón.
122mm horská houfnice.

7,62mm lehký kulomet.
Nákladní automobil T-805.
Terénní nákladní automobil V3S.
Osobní terénní automobil Š 973.
Lehký obojživelník Š 973.
Nákladní automobil T-111.
Radiozaměřovač RG-71 a další.

Poněvadž sovětské metodiky zkoušek jsou podstatně propracovanější, než naše vlastní, byly při zkouškách v SSSR mnohdy zjištěny vážné nedostatky, které by v provozu podstatně snižovaly kvalitu čs. vojenské techniky.

V pozdějším období, hlavně od roku 1955, se začínají uplatňovat i další formy spolupráce, ve větší míře dochází ke konsultacím čs. odborníků v SSSR a k expertise sovětských odborníků v ČSR, jak ukazuje i přehled za rok 1956 a 1957.

Rok	Konsultace v SSSR			Sovětské experti v ČSR		
	akcí	osob	dni	akcí	osob	dni
1956	36	86	2410	10	31	1231
1957	49	178	433	15	27	740

V těchto letech dosáhla vědecko-technická spolupráce se SSSR svého maxima.

Komise RVHP pro spolupráci v oblasti obranného průmyslu

Zabezpečování armády vojenskou technikou tvoří komplexní celek. Z toho důvodu bude i pomoc poskytovaná Sovětským svazem v oblasti vojenské techniky maximálně efektivní tehdy, bude-li projednávána komplexně nejen z hlediska vědecko-technické, ale i z hlediska hospodářské spolupráce. Nedostatečná vazba vědecko-technické a hospodářské spolupráce se počala projevovat už v roce 1956. Proto dochází na zasedání Rady vzájemné hospodářské pomoci v Berlíně v dubnu 1956 k vytvoření stálých komisí, mezi nimi i k vytvoření Stálé komise pro spolupráci v oblasti obranného průmyslu.

Cílem činnosti komise je zabezpečit v maximální míře využití všech předností socialistické světové soustavy, vytvořit předpoklady a uskutečnit mezinárodní dělbu práce mezi lidově demokratickými zeměmi v rozvoji a ve výrobě vojenské techniky. Sovětský svaz, který i nadále zajišťuje výzbroj své armády v plném rozsahu vlastními silami, se aktivně podílí na práci komise a svými zkušenostmi přispívá k úspěšnému řešení problémů.

Komise zahájila svou práci v roce 1957. Předsedou komise byl zvolen zástupce Sovětského svazu, sídlem sekretariátu byla stanovena Moskva. V rámci komise bylo zřízeno šest sekcí a tři pracovní skupiny podle druhů vojenské techniky. Komise se usnává a schvaluje doporučení jen za souhlasu zúčastněných zemí a usnesení nabývá platnosti až po schválení kompetentních orgánů příslušných zemí. Tato zásada vychází z principů vzájemné spolupráce socialistických zemí, jejich rovnoprávnosti a revměšování do vnitřních věcí jednotlivých států.

Na svých zasedáních řešila komise podle plánu schváleného na plenárním zasedání především:

- koordinaci vědecko-výzkumných a vývojových prací,
- specialisaci výroby vojenské techniky,
- vzájemné dodávky vojenské techniky v souvislosti se specialisací výroby,
- poskytování operativní vědecko-technické pomoci ve výzkumu, vývoji i výrobě vojenské techniky,
- unifikaci technických charakteristik, metodik zkoušek vojenské techniky, norem, standardů apod.

Z toho je patrné, že komise ve své činnosti zahrnuje celou oblast vojenské techniky, výzkum, vývoj i výrobu, vědecko-technickou i hospodářskou spolupráci. I když doba tří let je příliš krátká k úplnému vyřešení všech problémů mezinárodní dělby práce, dosáhla komise v minulém období značného pokroku ve specialisaci výroby a částečně i vědeckovýzkumných prací a při sestavení plánu vzájemných dodávek vojenské techniky na léta 1961–65.

Postupně se odstraňují neúčelné duplicity ve výzkumu a vývoji, zvyšuje se sériovost výroby a prostředky na vojenskou techniku jsou vynakládány s větší efektivností.

Z á v ě r

Pomoc Sovětského svazu při zabezpečování Čs. lidové armády moderní vojenskou technikou je praktickým projevem proletářského internacionálního.

V uplynulých 15 letech se potvrdilo, že bojeschopnost naší lidové armády a obranyschopnost naší země byla zabezpečena do značné míry nezištnou soudružskou pomocí Sovětského svazu.

В статье обсуждаются проблемы развития военной техники и приводятся конкретные данные, показывающие размеры помощи, оказанной Советским Союзом в деле вооружения Чехословацкой Народной Армии.
